

KELAM ARAŐTIRMALARI 11:1 (2013), SS.556-574.

ATEİZM'İN TEİSTİK (TEK-TANRICI) YAKLAŞIMLA ELEŐTİRİŐİ*

William Lane Craig

Çeviren: **Dr. YaŐar ÜNAL**

MEB Sarar İlkokulu, Çankaya /Ankara

yasarunal69@hotmail.com

GİRİŐ

Son yarım asır, Anglo-Amerikan felsefede büyük bir devrime tanıklık etmiştir. Princeton Üniversitesinin ünlü felsefecisi Paul Benacerraf, yakın geçmişe dair, 1950 ve 60'larda Princeton'da felsefe yapmanın nasıl bir Şey olduğunu hatırlatmaktadır. O dönemde, ezici biçimde baskın olan düşünme biçimi bilimsel doğalcılık/naturalizm idi. Metafizik yenilgiye uğramıŐ, pis bir cüzzamlı gibi felsefeden sürülmüŐtü. Bilimsel olarak ele alınamayan her tür sorun, sözde-sorun olarak hemen reddediliyordu. Doğrulamacılık (verificationism), muzaffer bir Şekilde yeni felsefe biliminin tahtına oturmuŐtu. "Bu yeni aydınlanma, metafiziğin eski görüŐ ve yaklaŐımlarını sessizliğe gömecek ve yerlerine yeni bir felsefe biçimi getirecekti."¹

Doğrulamacılığın çöküŐü kuŐkusuz yirminci yüzyılın en önemli felsefi olayı oldu. Bu, bastırılmıŐ diğer geleneksel felsefi sorunlarla beraber metafiziğin de yeniden doğuŐu anlamına geliyordu. Bu diriliŐle birlikte, yeni, hiç öngörülmeyen bir Şey de doğdu: Hristiyan felsefesinde bir rönesans.

Sonuç olarak, Anglo-Amerikan felsefenin çehresi deđiŐmektedir. Teizm yükseliŐte, Ateizm iniŐtedir.² Ateizm, hala bu Amerikan üniversitesindeki en yaygın bakış açısı olsa da, gerilemektedir. Quentin Smith, laik dergi *Philo*'daki yeni bir yazısında, "1960'lardan bu yana, felsefe bölümlerinde yavaş yavaş geliŐen akademinin anti-laikleŐme süreci"nden yakınmaktadır:

Tek-Tanrıci Düşüncenin gerçekçi uyarlamaları... felsefe topluluğu içinde yayılırken, Doğalcılar, felsefe profesörlerinin bugün yaklaşık üç ya da dörtte biri Teist olana kadar - ki bunların çoğu ortodoks Hristiyandır- durumu edilgen bir Şekilde izlediler... [N]eredeyse bir anda felsefe içinde Teizmi savunmak, "akademik bakımdan saygın" oldu ki bu, bugün felsefeyi akademiye giren en zeki ve yetenekli Tek-Tanrıci için ayrıcalıklı bir alan haline getiriyor.³

Smith sözlerini şöyle bitiriyor: “Akademik çevreler için Tanrı ‘ölü’ değil. 1960’ların sonunda hayata döndü. Şimdi son akademik kalesi olan felsefe bölümlerinde, sapaşğlam durumda.”

Tek-Tanrıci düşünürler, yeni felsefi paradigmanın öncüleri olarak, ateizme karşı serbestçe birçok eleştiri yayınladılar. Bu sınırlı alanda, ancak birkaçına değinmek mümkün. Bu eleştiriler iki temel başlık altında toplanabilir: (1) Ateizmin ikna edici hiç bir savı bulunmamaktadır ve (2) Teizmin ikna edici savları bulunmaktadır.

ATEİZMİN İKNA EDİCİ BİR SAVI YOK

Ateizmin Varsayımı

Ateizmin sözde varsayımı, kabaca, Tanrı’yı işaret eden kanıtların yokluğundan dolayı, Tanrı’nın var olmadığının öngörülmesi gerektiği iddiasıdır. Böyle anlaşıldığında, öne sürülen bu türden bir varsayım, ateizmi agnostik düşünceyle birleştirmektedir. Ancak, ateizmin bu varsayımını savunanların ‘ateist’ sözcüğünü nasıl kullandıklarına daha yakından bakıldığında, terimi bazen sadece Tanrı inancının yokluğuna işaret edecek şekilde yeniden tanımladıkları görülmektedir. Böyle bir tanımlama, ateist varsayımın iddiasını önemsizleştirmektedir. Çünkü bu tanıma göre ateizm bir bakış açısı olmaktan çıkarken, küçük çocuklar bile ateist sayılabilirler. Tanrı’nın var olmadığı bilgisi için kanıt gerekmektedir.

Ateist varsayımın diğer destekçileri ise sözcüğü standart anlamıyla kullanmakta ancak Tek-Tanrı inancı için kanıt olmamasının, Tanrı’nın var olmadığı iddialarını kanıtlayan şeyin ta kendisi olduğunda ısrar etmektedir. Böyle bir durumda, soruna adli uzmanların pek sevdiği “kanıt yokluğu, yokluğun kanıtı değildir” aforizmasıyla yaklaşılmaktadır. Kanıt yokluğu, sadece, iddia edilen şey gerçekten var olsaydı onun varlığına dair elimizdekenden daha çok kanıt olurdu diye düşünüldüğünde yokluğun kanıtıdır. Ateistler, Tanrı’nın varlığı konusunda, “Tanrı gerçekten var olsaydı, varlığına dair bizim elimizdekenden daha çok kanıt bize sağlardı.” savını kanıtlamakla yükümlüdürler. Bu ispatlama yükümlülüğü, ateistler için iki sebepten çok ağır bir yükür: (1) En azından Hristiyan Tanrıçılığında, Tanrı’yı bilmemizin başlıca yolu ispatlama değil, Kutsal Ruh’unun içteki etkisidir ki bu, bireylerin kanıt olmadan da Tanrı ile ilişki kurmasında etkili olmaktadır.⁴ (2) Hristiyan Tek-Tanrı inancına göre, Tanrı, birçok bilimsel ve tarihsel kanıtı bulunan, evrenin bir hiçten yaratılış mucizelerini ve İsa’nın yeniden dirilişini bize göstermiştir –doğa teolojisinin tartıştığı diğer konular da cabası.⁵ Bu bilgiler ışığında, ateizmin varsayımı, gerçekten de varsayımsaldır!

Bundan dolayı, çağdaş tartışma ateizmin basit varsayımının ötesine taşınmış, Tanrı'nın sözüm ona gizliliğine, yani gerçekten var olsaydı, Tanrı'nın elimizdekinden çok daha fazla kanıt sunacağı ihtimali ya da beklentisine dair tartışmaya dönüşmüştür. Elimizdeki kanıtlarla tatmin olmayan bazı ateistler, Tanrı gerçekten var olsaydı, O'nun, dünyanın inançsızlığını, varlığını tüm çıplaklığıyla göstererek önleyebileceğini savunmaktadır. Ancak, Tanrı böyle bir şeyi neden istesin ki? Hristiyan görüşe göre, insanların onun varlığına inanıp inanmamaları, Tanrı için nispeten önemsiz bir konudur. Tanrı'nın ilgilendiği şey, varlığına bizi inandırmak değil, bizimle sevgi bağı kurmaktır. Varlığını daha açık göstermesi durumunda, daha çok insanın O'nu sevip O'nun kurtarıcılığına inanmaya başlayacağını düşünmemizi sağlayan hiçbir sebep yoktur. Gerçek şu ki, Tanrı'nın varlığının insanın suratının ortasındaki burun kadar açık görüldüğü ve hür iradeli insanlardan oluşan bir dünyada, gerçek dünyaya kıyasla daha çok insanın onu sevip onun kurtarıcılığına inanmaya başlayacağından hiçbir şekilde emin olamayız. "Tanrı gerçekten var olsaydı, varlığını daha açık gösterirdi." iddiasının ise hiç bir garantisi bulunmamaktadır. Dahası, Tanrı'nın biraz bilgisi varsa, özgür iradeli her bireyin O'nun tarafından içine sokulabileceği her koşul altında nasıl davranacağını bilir. Öyleyse, Tanrı, inayetiyle, dünyayı açık kalpli ve açık fikirli kişileri kurtarıcı inanca ulaştırmakta yeterli olacağını bildiği Kutsal Ruh'un kanıtları ve ödülleri gösterecek şekilde düzenlemiştir. Bu yüzden kanıtlar olması gerektiği kadardır.

Teizmin Tutar(sız)lığı

Önceki nesil boyunca Tanrı kavramı, çoğunlukla Tek-Tanrıci görüşe karşı tezler konusunda bereketli bir tartışma zemini olarak görüldü. Teizmin sorununun sadece Tanrı'nın varlığına dair sağlam kanıtların olmayışından değil, daha çok, Tanrı kavramının tutarsız oluşundan kaynaklandığı tartışılıyordu.

Teizm'e karşı getirilen bu eleştiri, Tanrı kavramının felsefi bakımdan incelenmesine adanmış devasa literatürü de gündeme getirmektedir. İlahi varlığın doğasının araştırılmasına iki unsur öncülük etmektedir: kutsal yazılar ve mükemmel varlık teolojisi. Yahudi-Hristiyan geleneğin düşünürleri için, Tanrı'nın kavranabilir en yüce veya en mükemmel varlık olduğu Anselmci anlayış, kutsal yazıtların ham verilerindeki felsefi yorumlara yön vermektedir. Yani İncil'de Tanrı'ya yapılan atıflar, onun yüceliğini göklere çıkarmaya hizmet eden atıflar olarak kabul edilmelidir. İncil'deki verilerde Tanrı kavramı eksik verildiği ve 'yüce-yaradılış'ı oluşturan özellikleri belli bir dereceye kadar tartışmalı olduğundan, Yahudi-Hristiyan gelenek çerçevesinde çalışan düşünürler, felsefi bakımdan tutarlı ve İncil'e sadık bir Tanrı doktrini oluşturmak için hatırı sayılır bir bolluktan faydalanırlar.

Buradan hareketle, Teistler, bazı Tanrı kavramlarına getirilen Teizm karşıtı eleştirilerin de daha iyi bir kavram oluşturmakta çok yardımcı olabileceğini görürler.

Örneğin, Ortaçağ'ın din adamlarının inanışının aksine çoğu Hristiyan düşünür, Tanrı'nın basit, duygusuz ve değişmez olduğu düşüncesini İncil'de Tanrı'ya böyle atıflar bulunmadığı ve bu nitelikler yüce-yaratımla ilgili olmadığı için artık reddetmektedir.

Tanrı'nın temel niteliklerine dair tutarlı bir doktrin oluşturulabilir. Örneğin, "herşeye kadir olma" durumunu ele alalım. Bu nitelik, Fint ve Freddoso'nun yazısı "En Büyük Güç" (Maximal Power)(1983) çıkana kadar, sağlam bir formülasyona inatla direnmiştir. Fint ve Freddoso'nun çözümlemesinde, bir S kişisi, bir t zamanında, ancak ve ancak S t'de başkalarının hür davranışlarıyla ilgili karşı olgularla betimlenmemiş olan ve bir kimsenin t'deki aynı geçmişte ve başkalarının hür davranışlarıyla ilgili aynı karşı olgular sağlandığında, yapmasının mantıksal olarak ve büyük ölçüde mümkün olduğu bir olguyu gerçekleştirirse, herşeye kadirdir. Böyle bir çözümleme, gücüne mantıksız hiçbir sınırlama getirmeden, Tanrı'nın muktedirliğiyle ilgili parametreleri başarılı bir şekilde tespit etmektedir.

Ya da "herşeyi bilme" kavramını düşünün. "Herşeyi bilme" nin standart açıklaması, "bir S kişisi, ancak ve ancak S her doğru önermeyi bilir ve hiçbir yanlış önermeye inanmazsa herşeyi bilir." şeklindedir. Bu açıklamaya göre, Tanrı'nın bilişsel mükemmelliği O'nun sahip olduğu önermesel bilgi (propositional knowledge) çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bazıları, böyle tanımlanan "herşeyi bilme" durumunun, bütün doğrular sistemi gibi doğası gereği çelişkili bir olgu olduğu konusunda uyarıda bulunmaktadır. Ancak, standart tanım bizi tüm doğrular için genellemeye değil, sadece doğrular konusunda evrensel bir niceleştirmeye götürmektedir: Tanrı her doğruyu bilir. Ayrıca, önermelere hiç gerek duymadan, "herşeyi bilme" kavramının yeterli bir tanımını yapmak mümkündür. Örneğin, Charles Taliaferro, herşeyi bilme durumunun en üst düzeyde bilişsel güç çerçevesinde anlaşılabilirliğini söylemektedir. Yani bir S kişisi ancak ve ancak bilişsel olarak S'den daha güçlü olan ve bu gücü bütünüyle kullanan bir şeyin varlığı, metafizik olarak olanaksızsa herşeyi bilendir.

Sonuç olarak, teizmin tutarlı olmadığına dair eleştiriler, teizmi baltalamaktan ziyade, Tek-Tanrı inancı yeniden tanımlamaya ve güçlendirmeye hizmet etmektedir.

Kötülük Sorunu

Ateistler sözde kötülük sorununu, geleneksel olarak teizmin bir sorunuymuş gibi göstermektedirler. Yani, ateistler,

A. Herşeye kadir, herşeyi koruyan Tanrı vardır.

ve

B. Dünyada çeşitli biçim ve miktarda acı vardır.

ifadelerinin, mantıksal olarak birbiriyle tutarsız ya da olasılık dışı olduğunu iddia etmektedir. Alvin Plantinga gibi Hristiyan filozofların çalışması sonucunda, i sorun olarak kötülük tartışmasının bir başarıszlık rneği olduğu, geniş kitleler tarafından görülmektedir. şu ana dek hiç kimse (A) ve (B) nin birbiriyle mantıksal olarak tutarsız ya da olasılık dışı olduğunu kanıtlayamamıştır.

Ateistler, son zamanlarda i sorun meselesini terkedip, kötülüğü, aşıkr kötülük sorunu diye adlandırdıkları bir dış sorun olarak ifade etmektedir. Acı çekmeye, telafi edici bir iyiliğe ulaşmak için gerekli olmayan ‘nedensiz kötülük’ dersek, tartışma basitçe özetlenebilir:

1. Tanrı var olsa, nedensiz kötülük olmazdı.
2. Nedensiz kötülük vardır.
3. Öyleyse, Tanrı yoktur.

Bunu dış sorun haline getiren, teistlerin, dünya görüşleri nedeniyle (2)’ye inanmamalarıdır. Ateistler, dünyadaki açıkça amaçsız ve gereksiz acının, Tanrı’nın varlığına karşı *kanıt* oluşturduğunu iddia etmektedir.

Bu savdaki en tartışmalı önerme (2)’dir. Herkes, dünyanın *açıkça* nedensiz acılarla dolu olduğunu kabul etmektedir. Fakat açık kötülüğün varlığından yola çıkılarak yapılan kötülüklerin gereksiz olduğu çıkarımı, en az üç sebepten dolayı sağlam bir çıkarım değildir:

1. *Tanrı’nın dünyadaki acıya izin vermek için ahlaki bakımdan yeterli nedeni olmadığını kesin olarak değerlendirebilecek durumda değiliz.* Dünyadaki kötülükle ilişkili olarak, Tanrı’nın var olup olmaması, dünyadaki kötülüğe izin vermek için ahlaki bakımdan yeterli nedenlerinin olup olmamasına bağlıdır. Bu olasılığı değerlendirmeyi burada bu kadar zor kılan şey, bizim böyle olasılık kararlarını özgüvenle verebilecek iyi bir epistemik konumda olmayışımızdır. Özgür iradeli yaratıkların oluşturduğu bir dünyayı, ngrlmş hedeflere doğru Tanrı’nın inayetiyle yönlendirmenin güçlüklerini, ancak herşeye muktedir bir zihin kavrayabilir. ABD’nin 2. Dünya Savaşına girmeden önce Amerikan Kongresi tarafından onaylanan kiralama politikası yasaının onaylanması gibi, tek bir tarihi olayın ardındaki sayısız hesaplanamaz olasılığı düşünmek bile yeterlidir. Tanrı’nın böyle bir olay için gerekli koşulları ve bu koşullar içindeki zgr etkenleri düzenlemesi için, olaya karışan doğal ya da ahlaki kötülükler hakkında hiçbir fikrimiz bulunmamaktadır.

İronik bir biçimde, ateistler diğer bağlamlarda bu bilişsel sınırlılıkları kabul etmektedir. Örneğin, faydacı etik teoriye getirilen ve en çok zararı vermiş itirazlardan biri, hangi davranışımızın bizi en sonunda dünyadaki en büyük mutluluğa ya da zevke götüreceğini bilmemizin tamamen imkânsız olduğudur. Bilişsel yetersizliğimiz nedeniyle, kısa vadeli nimetler tarifsiz ızdırapla

sonuçlanabilirken, kısa vadede yıkıcı görünen eylemler, iyilikle neticelenebilmektedir. Tanrı'nın bütün tarih üzerindeki takdirini düşündüğümüzde, yetersiz gözlemcilerin, gördüğümüz kötülüğün sonuçta nedensiz olma olasılığını tartışmalarının ne kadar umutsuz bir durum olduğu açıkça görülmektedir.

2. *Hristiyan Tanrı inancı, Tanrı ve kötülüğün bir arada var olma olasılığını artıran doktrinler barındırmaktadır.* Ateistler, Tanrı gerçekten var olsaydı, dünyanın sahip olduğu kötülükleri barındırmasının ihtimal dışı olacağı iddiasını sürdürmektedirler. Hristiyanlar, Tanrı varsa ve belli doktrinler doğruysa, kötülüğün olmasının çok da şaşırtıcı olmadığını göstermeye uğraşmaktadır. Akla dört Hristiyan doktrini gelmektedir:

(i) Yaşamın temel amacı mutluluk değil, Tanrı'yı anlamaktır. Kötülük sorununun bu kadar çetin görünmesinin nedeni, insanların doğal olarak "Tanrı varsa insan hayatıyla ilgili amacı bu dünyadaki mutluluktur." diye varsayma eğiliminde olmalarıdır. Bu varsayımda Tanrı'nın rolü, evcil hayvanları konumunda olan biz insanlara rahat bir ortam sağlamaktır. Ama Hristiyan görüşüne göre bu yanlıştır. Biz Tanrı'nın evcil yaratıkları değiliz ve insan hayatının hedefi, başlı başına mutluluk değil, Tanrı'yı tanımaktır. Bu, en sonunda insana gerçek ve sonsuz bir tatmin getirecektir. Hayatın içinde, insan mutluluğunu sağlamada tamamen manasız kalan birçok kötülük olmaktadır. Ancak bunlar, daha derin bir kurtarıcı Tanrı bilgisi sağlamak adına o kadar da anlamsız olmayabilirler. Ateistler, tartışmalarını sürdürebilmek için, Tanrı'nın daha az kötülükle aynı ölçüde Tanrı bilgisine ulaşılabilen bir dünya yaratmasının, mantıklı olduğunu göstermek zorundadırlar –ki bu tamamen spekülasyondur.

(ii) *İnsanoğluna, Tanrı'ya ve amacına karşı gelmek konusunda yeterli manevi özgürlük verilmiştir.* İnsanlar, Tanrı'ya boyun eğip ibadet etmek yerine, O'na karşı özgürce ayaklanmışlardır. Kendi yollarına gitmekte ve sonunda kendilerini Tanrı'dan uzaklaşmış, Tanrı önünde ahlaki bakımdan suçlu bulmakta ve manevi karanlık içinde, kendi yarattıkları sahte tanrıların peşinde el yordamıyla ilerlemektedirler. Dünyadaki korkunç ahlaki kötülükler, Tanrı'ya manen yabancılaştığı bu durumda, insanın günahkârlığının kanıtıdır.

(iii) *Tanrı'nın amacı sonsuz yaşama kadar uzanmaktadır.* Hristiyan'lara göre Tanrı, kendisine kurtuluş yolunda güvenenlere, tarifsiz mutluluklarla dolu sonsuz bir yaşam verecektir. Ama sonsuz hayat ihtimali var diye, Tanrı'nın bu hayatta yaptığımız her kötülüğü affedeceğini zannetmemeliyiz. Bunların bazıları, ancak sonsuzluk ışığı altında mazur görülebilir.

(iv) *Tanrı bilgisi hiçbir şeyle kıyaslanamaz bir lütuftur.* Sonsuz iyilik ve sevgi eksenine sahip Tanrı'yı tanımak, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak bir lütuf olup, insanın varoluş amacının gerçekleşmesidir. Hayattaki acılar bununla kıyaslanamaz bile. Bu yüzden, Tanrı'yı bilen kişi, ne kadar acı çekerse çeksin, acısı

ne kadar korkunç olursa olsun, sadece Tanrı'yı tanımanın erdemiyle, içtenlikle "Tanrı bana karşı iyi!" diyebilmektedir.

Bu doktrinler, Tanrı'nın dünyadaki kötülüklerle eş zamanlı var olma olasılığını artırmaktadır.

3. *Kötülüğün dünyadaki varlığının gerçekte nedensiz oluşu yerine, Tanrı'nın varlığına inanmak için daha çok gerekçe vardır.* Bir kişinin *modus ponens*'i bir diğeri *modus tollens*'idir. Bunun sonucunda şu tartışılabilir:

1. Eğer Tanrı varsa, nedensiz kötülük yoktur.
2. * Tanrı vardır.
3. * Öyleyse, nedensiz kötülük yoktur.

Sonuç olarak, Tanrı varsa, dünyadaki kötülük aslında nedensiz değildir.

Böylece konu, hangisinin doğru olduğu boyutuna varmaktadır: (2) mi yoksa (2*) mi? Tanrı'nın olmadığını kanıtlamak için ateistler (2)'nin (2*)'den çok daha olası olduğunu göstermek zorundadırlar. Howard-Snyder'ın belirttiği gibi, kötülükten çıkan bir argüman "onun tüm önerme ve sonuçlarını ilginç bulan ve Tek-Tanrıci görüşe inanmak için fazla nedeni olmayan"⁶ kişinin sorunudur. Öte yandan, kişinin Tanrı'nın varlığına inanmak için iyi bir nedeni varsa, o zaman kötülük "bir sorun değildir." Hristiyan teistler, tüm kanıtları dikkate aldığımız zaman, Tanrı'nın varlığının gayet olası olduğuna dair inancı savunabilmektedirler.

TEİZMİ DESTEKLEYEN SAĞLAM SAVLAR

Son yarım asırda Hristiyan felsefesinin geçirdiği rönesansla birlikte, Tanrı'nın varlığına dair eski geleneksel kanıtlar da yeniden değerli görülmeye başlanmıştır. Burada, bunlardan sadece dördüne değinebileceğiz.

Koşul-bağımlılık (Neden) Savı

Önerme basit biçimde şu şekilde verilebilir:

1. Var olan her şey, varlığının açıklamasını kendi içinde barındırır (ya doğası gereği ya da dışsal bir nedenden).
2. Evrenin varoluşuna dair bir açıklaması varsa, bu açıklama Tanrı'dır.
3. Evren vardır.
4. Öyleyse, evrenin varoluşunun açıklaması Tanrı'dır.

Önerme (1) yeterli neden ilkesinin basit bir versiyonudur ve bu ilkenin güçlü versiyonlarına ateistlerin yapmış olduğu itirazları bertaraf etmektedir. Çünkü (1), dünyanın *zalim* gerçeklerinin varlığıyla uyumludur. Şeylerin açıklanamaz bir biçimde öylece var olmasını imkânsız kılmaktadır. Bu önerme, en azından karşıt önermeden çok daha olası görünmektedir. Richard Taylor'ın ormanda yürürken şeffaf bir top bulma örneği hatırlanacaktır. Topun açıklanamaz bir şekilde orada

öylece var olduğu iddiası çok tuhaf bulunacaktır. Topu kozmozla eş boyutlu olana kadar şişirmek bile, varoluşuna açıklama getirme ihtiyacını gidermeye yetmez.

Önerme (2), aslında evrenin rastlantısal, yabani bir şey olarak var olduğuna dair tipik ateist görüşe bir karşı önermedir. Ayrıca (2) kendi içinde de oldukça mantıklıdır. Çünkü eğer evren tüm fiziksel gerçekliği içinde barındırıyorsa, o zaman evrenin nedeni (en azından evrenin varoluşunun öncesinde) zaman-uzam sınırının ötesinde olmalıdır. Bu yüzden de geçici ya da maddesel olamaz. Fakat bu tarife uyan sadece iki şey vardır: ya soyut bir nesne ya da akıl. Ama soyut nesnelere nedensellik bağı içinde değildir. Öyleyse evrenin varoluşunun açıklaması, dışsal, sınırların ötesinde –bir anlamı da “Tanrı” olan- kişisel bir gayedir.

Sonuç olarak (3), gayet açık olan gerçeği ifade etmektedir. Yani Tanrı vardır.

Ateistler, “Evren madem varoluşunun açıklamasını kendi içinde barındırıyor, öyleyse bu açıklama kendi doğası içinde yatmaktadır.” diye itiraz edebilirler. Fakat bu itiraz, bizim konumuzdan doğan tipik sezgilerimize o kadar uygun düşmektedir ki, ateistler, bu görüşü kucaklamaya o kadar da istekli olmamaktadır. Ayrıca evrenin salt kendi doğası gereği var olmadığına inanmamızı sağlayan geçerli nedenlerimiz de bulunmaktadır (aşağıdaki tartışmaya bakınız).

Kozmolojik Sav

Bu savın basit versiyonu şöyledir:

1. Var olmaya başlayan herşeyin bir nedeni vardır.
2. Evren var olmaya başladı.
3. Öyleyse, evrenin bir nedeni var.

Bu durumda, evrenin bir nedeni olmasının ne anlama geldiğini kavramsal olarak incelemek, bu varlığın inanç bakımından önemli niteliklerinin bazılarının saptanmasına yardımcı olmaktadır.

Önerme (1), açık şekilde doğru gibi görünmektedir. En azından anti-tezinden daha doğrudur. Bu düşüncenin kökleri, bir şeyin hiçten var olamayacağına dair metafiziksel görüşe uzanmaktadır. Sebepsiz olarak hiçlikten var olsalardı, bir şeyin ve her şeyin nedensiz olarak hiçten var olmaya başlama nedeni açıklanamazdı. Dahası evrenin kökeninin nedensel bir açıklama gerektirdiği görüşü, oldukça mantıklıdır. Çünkü estetik görüşe göre, eğer evren Büyük Patlama ile başladıysa Büyük Patlama öncesinde hiçbir şey bulunmadığından, evrenin Büyük Patlama’dan önce varolma *ihtimali* bile yoktur. Ama o zaman varoluş ihtimali bile yoksa, evren nasıl gerçek olabilmiştir? Öyleyse tecrübelerimize göre, ilk önerme sürekli olarak doğrulanmaktadır. Bu yüzden, bilimsel doğalcılar olan ateistler, bunu kabul etmek için en güçlü motivasyona sahiptir.

Önerme (2), hem tündengelimsel felsefi tartışmalar hem de tümevarımsal bilimsel parametrelerle desteklenmektedir. İddianın klasik savunucuları, sadece potansiyelde olan bir sonsuzluğun tersine, maddesel olarak sonsuz sayıdaki şeylerin varoluğu kabul edilemez abesliklere neden olacağı için, olayların sonsuz sayıda geçici geri dönüşlerinin olamayacağını iddia etmektedirler. Bu iddiayı desteklemenin hala en iyi yolu, gerçek dünyada fiili olarak sonsuzluğun somutlaştırılması halinde çeşitli abes durumların doğacağını gösteren Hilbert'in Otel'i gibi düşünce deneyleridir. Bu tartışmanın, Georg Cantor'un fiili sonsuzluk üzerine olan çalışmasıyla geçersiz kaldığı sık sık iddia edilmektedir. Ama Cantor'un dizi teorisi, benimsenmiş bir takım temel önerme ve geleneklere dayanan bir söylem evreni olarak kabul edilebilir. İddianın destekçileri, gerçek sonsuzluğun, kabul edilmiş söylem evreni içinde verimli ve tutarlı bir kavram haline gelmesine rağmen, mantığa aykırı saçmalıkları içinde barındıracağı sebebiyle, uzaysal-zamansal dünyaya uygulanamayacağını iddia edebilmektedirler. Tanrı'nın bilişsel yetisinin basitliğiyle birleştirilmiş kurgusalculuk veya ilahi kavramculuk gibi Platonik olmayan görüşlerin emrinde, matematiksel nesnelere Platonik açıdan bakmayı reddetmekte özgürdürler.

(2) konusunda ikinci bir klasik sav, "Ardışık eklenme ile oluşan bir birikim gerçek sonsuzluk olamayacağı için, geçici olan geçmiş olaylar dizisi gerçek sonsuzluk değildir." iddiasıdır. Bazen bu sorun, sonsuzluğu aşmanın imkânsızlığı olarak da ifade edilmektedir. Bugüne "gelebilmemiz" için, geçici mevcudiyet, deyim yerindeyse sonsuz sayıda olayın içinden geçmiştir. Ama mevcut olayın bugüne gelebilmesinden önce, hemen önceki olayın geçmiş olması gerekmektedir ve o olayın gelişinden önce de onun hemen önündekinin gelmiş olması. Böylece sonsuzluğa eklenme meydana gelmektedir. Hiçbir olay kalıcı olamamaktadır. Çünkü her zaman, bir olayın gerçekteşmesinden önce bitmiş olması gereken başka bir olay daha olacaktır. Bu nedenle, geçmiş olaylar dizisi başlangıcsız olsaydı, bugünkü olaylar da gerçekteşmezdi ve bu oldukça abes bir durum olurdu.

Bu tartışmaya, geçmişte sonsuza uzanan, uzak bir başlangıç noktasını varsaydığı ve o noktadan bugüne yol almanın imkânsız olduğunu söylediği için ve "aslında geçmişteki herhangi bir noktadan bugüne kolaylıkla katedilebilecek sonlu bir mesafe vardır" görüşüyle sık sık karşı çıkılmaktadır. Ancak, iddiayı destekleyenler, aslında geçmişte sonsuza uzanan bir başlangıç noktası olduğunu varsaymamaktadır. Bir mesafeyi katetmek, ona özgü her bir parçayı geçmek demektir. Bu nedenle, böyle bir geçiş, geçilen mesafenin bir başlangıç ya da son noktası olmasını gerektirmez. Sonsuz geçmişin ardışık eklenme ile oluşturulabileğini söylemek, bir kişinin -1 de biten negatif sayıların hepsini yazmayı başardığını söylemek gibidir. Ayrıca sonlu her bir dizgi unsuru ardışık

eklenme ile oluşturulabildiğinden, tüm sonsuz dizgiler de böyle oluşabilir diye düşünmek, dizim hatasına düşmektir.

(2) konusunda üçüncü bir tartışma da, evrenin şiştiğine dair kanıtlara dayanmayan tümevarımsal tartışmadır. Büyük patlama modeli, evrenin maddesel içeriğinin önceden var olan boş uzaya doğru genişlemesinden ziyade, uzayın kendisinin büyümesini anlatır. Kişi zamanın dışına çıkıp geriye gittikçe zaman-uzay bükülmesi, kişi zaman-uzay bükülmesinin sonsuz hale geldiği bir tekilliğe ulaşana kadar giderek büyür. Bu, bu nedenle, zaman-uzayın da bir eşiği ya da sınırı olduğunu tayin etmektedir.

Yirminci yüzyılda kozmoloji, standart kuramın öngördüğü mutlak başlangıç fikrine karşı çıkmış, ancak başarısızlıkla sonuçlanmış akla yatkın bir takım şişen evren modelleri oluşturmaya yönelik uzun bir dizi teşebbüse tanıklık etmiştir. Böyle teoriler mümkün olmakla birlikte, bilimsel çevrelerin ezici çoğunluğunun kararı, bu teorilerin hiçbirinin büyük patlama teorisinden daha mümkün olmadığı yönünde olmuştur.⁸ Geleneksel büyük patlama teorisi kadar, tahminlerinde başarılı olan ya da kanıtlarla desteklenen, matematiksel olarak tutarlı başka bir model bulunmamaktadır. Örneğin, salınımlı evren ya da karmaşık biçimde şişen evren gibi bazı teorilerin, potansiyelde sonsuz geleceği vardır ancak sınırlı bir geçmişleri olmuştur. Vakumsal dalgalanma teorileri, vakum sonsuz ise sonsuz yaşlı evreni neden göremediğimizi açıklayamamaktadır. Gerçekçi bir bakış açısıyla bakıldığı zaman, Hartle ve Hawking'in sınırsız evren savının, her ne kadar standart büyük patlama teorisinde olduğu gibi bir tekillikten meydana gelmese de evrenin mutlak bir başlangıcı olduğu fikrini içinde barındırdığı görülmektedir. Son dönemde ileri sürülen 'string' (sicim) teoremi veya m-teorisine dayalı Ekpyrotic döngüsel evren senaryolarının da sadece sorunlu olduğu değil, aynı zamanda destekçilerinin kaçınmaya çalıştığı, evrenin en eski kökeni fikrini de beraberlerinde getirdikleri gösterilmiştir. (2)'nin doğru olduğunu iddia eden kişilerin bilimsel gelenek içinde rahat oldukları şüphesizdir.

(2)'ye dair dördüncü tartışma, evrenin termo-dinamik özellikleriyle ilgili tümevarımsal bir tartışmadır. Termo-dinamiğin ikinci yasasına göre, kapalı bir sistemde meydana gelen süreçler, enerjileri bittikçe daha yüksek bir entropiye girme eğilimindedir. Bilim adamları, daha on dokuzuncu yüzyılda, bu kanunun bir bütün olarak evrene uyarlandığı zaman ciddi bir yıkımsal sonuca neden olacağını görmüşlerdi. Yeterli zaman tanındığında, evren, giderek bir ısı titreşim dengesizliği durumuna geçecek ve sıcak ölüm yaşayacaktır. Ancak bu tahmin, daha derin bir soruyu gündeme getirdi. Yeterli zaman verildiğinde evren sıcak ölüm yaşayacaksa, madem sonsuz bir şekilde var, neden şu an bu sıcak ölüm hali içinde değil?

İzafiyet teorisinin çıkışı, yıkım senaryosunun şeklini değiştirmiştir. Ancak bu temel soruya net bir etkisi olmamıştır. Astrofiziksel kanıtlar, evrenin sonsuza şişeceğini kuvvetle göstermektedir. Bu olurken de giderek soğuyacak, kararacak, seyrelecek ve ölecektir. Kaçınılmaz olarak, evrenin tüm kütlesi, sonsuz karanlığa doğru şiştikçe, giderek seyreden, temel partiküller ve radyasyondan ibaret ince bir gaz tabakasından, kalıntılar içindeki bir evrenden başka bir şey kalmayacaktır.

Ancak, evren, sonlu bir zaman dilimi içinde soğuk, karanlık, seyrelmiş ve cansız bir duruma gelecek ise ve *sonsuz bir zaman* için var olduysa, neden *şu an* bu durumda değil? Evrenin aslında sonsuz olarak var olduğu sonucundan kaçınmaya kalkan biri olursa, o kişi, evrenin geçen haline dönmesini sağlayabilmek için, fizik kozmolojisinin bulgularını çürütecek mantıklı bir bilimsel açıklama bulmak zorundadır. Ama gerçekçi ve mantıklı hiçbir senaryo çıkmamaktadır.⁹ Kozmologların çoğu, hoşumuza gitse de gitmese de, evrenin entropik durumunun, yaradılış anında birincil koşul olarak “yerleştirilmiş” olduğu sonucuna varmamız gerektiği konusunda, Paul Davies’le aynı görüştedir.¹⁰

Sonuç olarak, önerme (2)’yi doğrulayan sağlam felsefi ve bilimsel temellere sahibiz. Bunun, astrofiziksel kozmoloji üzerine yazılmış her kitapta bulunabilecek dini açıdan tarafsız bir önerme olması dikkate değerdir ki böylece, ‘Boşlukların Tanrısı’ teolojisi gibi derinlikten yoksun suçlamalar prim yapmayacaktır. Ayrıca, doğası gereği var olan bir şeyin ya zamansız bir şekilde ya da ebediyen var olması gerektiğinden, bunun sonucunda gelen evrenin metafiziksel olarak gerekli olamayacağı gerçeği, yukarıdaki nedensizlik tartışmasındaki son boşluğu da doldurmaktadır.

Yani evrenin mantıken bir nedeni vardır. Böyle evren-ötesi bir nedenin hangi özelliklere sahip olduğuna dair yapılacak kavramsal bir analiz, evrenin bir nedeni varsa, başlangıçsız, değişmez, tinsel, zamansız, uzamsız ve inanılmaz güçlü özel bir yaratıcısının da olduğunu gösteren, çarpıcı sayıda geleneksel kutsal niteliği geri kazanmamızı sağlayacaktır.

Erekbilimsel Sav

şöyle bir tasarım savı oluşturabiliriz:

1. Evrenin ince ayarı, fiziksel zorunluluk, tesadüf ya da tasarıma dayanmaktadır.
2. Dayanağı fiziksel zorunluluk veya tesadüf değildir.
3. Öyleyse, tasarıma dayanmaktadır.

Doğadaki fizik kanunları, matematiksel ifadeyle söylenirse, değerleri kanunlardan bağımsız olan yerçekim sabiti gibi birçok sabiti içinde

barındırmaktadır. Ayrıca, kanunların işleyişinin bağlı olduğu ve basitçe sınır koşullar olarak belirtilen rastlantısal nicelikler de vardır. Evrenin düşük entropili başlangıcı buna bir örnektir. “İnce ayar” ile söz konusu sabitler ve niceliklerin içerdiği reel değerlerin önemi ve bu değerlerden küçük sapmaların bile evreni yaşanamaz noktaya getireceği ya da yaşamı mümkün kılan değerler yelpazesini, varsaydığımız değerlere kıyasla keskin bir şekilde daraltacağı anlatılmaktadır.

Konuyu tam bilmeyen kişiler, sabitler ve nicelikler farklı değerler yüklenmişse, o zaman diğer yaşam formları da pekala evrimleşmiş olabilir diye düşünebilir. Ancak durum böyle değildir. ‘Yaşam’ derken bilim adamlarının kastettiği şey, yiyecek tüketecek, enerjisini dışa atacak, büyüyecek, ortamına uyum sağlayacak ve yeniden üretim yapacak organizma özelliğidir. Yani hangi organizma biçimi olursa olsun, evrenin böyle tanımlanan bir yaşama izin vermesi için, sabit ve niceliklerde kapsamlı bir ince ayar yapılmış olması şarttır. İnce-ayarın yokluğunda madde ya da kimya bile var olamazken, yaşamın tekâmül ettiği gezegenlerden bahsetmek mümkün değildir.

Farklı doğa kanunlarıyla yönetilen evrenlerde, sabit ve nicelik değerlerindeki farklılaşmaların bu kadar kötü sonuçlara neden olmayabileceği konusunda itirazlar da olmuştur. Erekbilimci, bunu inkâr etmek durumunda değildir. Çünkü böyle evrenlerin, onun tartışma konusuyla alakası bulunmamaktadır. Erekbilimcinin göstermesi gereken tek şey, gerçek evrendeki aynı kanunlarla (ama farklı sabit ve nicelik değerleriyle) yönetilen tüm olası evrenler içinde, yaşama izin veren birinin bulunmasının olanaksızlığıdır.

Öyleyse (1), kozmik ince-ayarı açıklamak üzere, yaşama dair eldeki üç seçeneği belirtmektedir.

Fiziksel zorunluluk seçeneği çok mantık dışı görünmektedir. Eğer başlangıçtan beri var olan madde ve karşıt özdek farklı oranlansaydı, evren biraz daha yavaş şişseydi ve evrenin entropisi biraz daha büyük olsaydı, bu ayarlamaların herhangi biri ya da başka ayarlar, yaşam imkânı sağlayan bir evrenin oluşumunu engellerdi. Bunların hepsi hala fiziksel açıdan oldukça mümkün görünmektedir. Evrenin yaşam olanağı tanıyan bir yapıda olması gerektiğinde ısrar eden kişi, ortada hiçbir kanıtı olmayan radikal bir çizgi tutturuyordur.

Zaman zaman fizikçiler henüz keşfedilmemiş bir her şeyin teorisinden (Theory of Everything -TOE) bahsetmektedirler ama böyle bir terimler dizini, bilimsel teorilere verilmiş pek çok süslü isim gibi bayağı yanıltıcıdır. Aslında bir TOE'nun, doğanın dört temel kuvvetinin tamamını bir araya getirmiş bir teori sunmak gibi sınırlı bir hedefi vardır. Ama her şeyi kelimesi kelimesine açıklamaya teşebbüs dahi edemeyecektir. Örneğin bugüne dek, TOE için en umut vaat eden adayda bile, yani sicim teoremi (super-string theory) veya M-teoreminde bile

fiziksel evren II-boyutlu olmalıdır ve teori, evrenin neden sadece bu boyutlarda olması gerektiği üzerinde durmamaktadır. M-teoreminin tek yaptığı, kuvvetlerin ince ayarı yerine, geometrik ince ayarı koymaktır.

Ayrıca ince-ayarı çok basite indirgemeye çalışan her teşebbüs, kendini ince-ayarı gösterir halde bulacaktır. Geçmişte olan hep budur. İnce-ayarı kanıtlayan örneklerin kesinliği ve bolluğu sayesinde fizik teorisindeki yeni gelişmelerle birlikte ‘ince-ayar’ın yok olma ihtimali bulunmamaktadır.

Öyleyse nedensizlik seçeneği ne olacak? Erekbilimciler, ya kozmik ince-ayarın kendine özgü karmaşıklığını göstererek (tasarım konusuna istatistiksel bir yaklaşımla) ya da ince-ayarla ilgili nedensizlik hipotezinden (ateizm) (Bayes yaklaşımı) ziyade, tasarım (teizm) bakımından olası olduğunu tartışarak bu hipotezi ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Her iki yaklaşımdaki ortak nokta, “Evrenin yaşam sağlama gibi bir amacının olması çok düşük bir ihtimaldir.” iddiasıdır.

Nedensizlik hipotezini kurtarmak için bu seçeneği destekleyenler, somut evrenlerin toplamından oluşan bir dünyanın var olduğunu söyleyen, dolayısıyla olasılıkları artıran çoklu dünyalar varsayımını (many worlds hypothesis -MWH) yineleyip durmaktadır. Sırf tesadüf eseri, bizimki gibi bir evrenin, bu toplam içinde bir yerlerde ortaya çıkabileceğini gösterebilmek için, sürekli, sonsuz sayıda böyle evren olduğu öne sürülmektedir. Ama bu yetmez. Yaşamı mümkün kılan evren sayısının yetersiz olması ihtimaline karşı, bu dünyaların sabit ve nicelik değerleri bakımından gelişigüzel düzenlendiği koşulu da olmalıdır.

MWH, tasarım varsayımı kadar iyi bir açıklama mıdır? Şüpheli görünüyor.

(i) *Tasarım hipotezi daha basittir.* Occam’ın usturası prensibine göre, tepkiyi açıklamak uğruna etkileri gerektiğinden fazla çoğaltmamalıyız. Sonsuza kadar şişen kurgulanmış bir MWH ontolojisi ileri sürmektense, tek bir kozmik tasarımcı öngörmek daha basittir. MWH kuramcılarını ancak gelişigüzel biçimde çeşitlenmiş evrenlerin toplamından oluşan bir dünyalar topluluğu üreten, tek ve nispeten daha basit bir mekanizmanın varlığını kanıtlayabilirlerse bu zorluğu aşabilirler.

(ii) *Bir dünyalar topluluğu üretmek konusunda bilinen hiçbir yöntem bulunmamaktadır.* Lee Smolin’in kozmik evrim senaryosu gibi bazı savlar, yaşama izin veren evrenler konusunu ıskartaya ayırırken, Andre Linde’in kaotik büyüme senaryosu gibi diğer senaryoların da ince-ayar gerektirdiği ortaya çıkmıştır.

(iii) *İnce-ayar haricinde, bir dünyalar birliğinin varlığına dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır.* Fakat ince-ayar, kozmik bir tasarımcı olduğunun kanıtıdır. Kozmik tasarımcı savı gerçekten daha iyi bir açıklamadır. Çünkü diğer tek-Tanrıci savlarda da böyle bir varlığın mevcudiyetine dair bağımsız kanıtlara sahibiz.

(iv) *MWH biyolojik evrimin sert itirazıyla karşı karşıyadır.* Hüküm süren biyolojik evrim teorisine göre, bizimki gibi zeki yaşam şayet evrim

geçiriyorsa, yıldızı yaşadığı müddetçe evrim geçirmeye devam edecektir. İnsan organizmasının karmaşıklığı dikkate alındığında, insanoğlunun güneşin yaşam süresinin son raddesine kadar evrilmesi kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla evrenimiz eğer dünyalar kümesinin üyelerinden biriye, bizim göreceli olarak, genç değil çok yaşlı bir güneşe bakıyor olmamız daha olasıdır. Aslında, MWH çerçevesinde tüm astronomik, jeolojik ve biyolojik yaş tahminlerimizin yanlış ve güneşle Dünya'nın genç görünümünün büyük bir yanılsama olması çok daha muhtemeldir.

Böylece evrenin ince-ayarının, mantıken ne fiziksel zorunluluk ne de tesadüfe dayanmadığı görülmektedir. Tasarım hipotezinin rakiplerinden daha mantıksız olduğu gösterilemediği sürece, ince-ayarın tasarıma bağlı olduğu sonucu çıkmaktadır.

Ahlaki Sav

Bu yönde şöyle bir sav oluşturulabilir:

1. Tanrı yoksa nesnel ahlaki değerler ve görevler var olamaz.
2. Nesnel ahlaki değer ve görevler vardır.
3. Öyleyse Tanrı vardır.

(1)'i düşünün. Nesnel ahlaki değer ve görevler demek, iyi-kötü ve doğru-yanlış ayrımlarını, herhangi bir kişinin bunlara uyup uymamasından bağımsız olarak ele almak demektir. Birçok teist ve ateist, Tanrı'nın var olmaması durumunda, ahlaki değer ve görevlerin bu anlamda nesnel olmadığı konusunda hemfikirdir. Çünkü Tanrı yoksa, insanoğlunun değerinin temeli nedir? Tanrı'nın olmaması durumunda, insanoğlunun özel olduğunu düşündürecek bir neden bulmak zordur. Üstelik herhangi bir şeyi yapmak için herhangi bir ahlaki yükümlülüğümüz olduğu da neden düşünülün ki? Sosyo-biyolojik baskılar sonucunda, Homo Sapiens arasında türümüzün yaşam mücadelesi içinde yaşamaya devam etmesini gayet iyi sağlayan bir "sürü etiği" oluşmuştur. Fakat bu etiği nesnel olarak bağlayıcı kılan Homo Sapiens'le alakalı bir şey görünmemektedir. Hümanist düşünür Paul Kurtz'un belirttiği gibi, "Ahlaki ve etik ilkelere dair asıl soru, bu ontolojik temelle ilgilidir. Tanrı'dan türememişlerse ve de başka aşkın bir temele de sahip değillerse, tamamen geçiciler."¹²

Tek-Tanrıci görüşün inandığı aşkın ahlaki değerleri kabul etmekte isteksiz bazı düşünürler, nesnel ahlaki ilkelerin veya sonradan oluşmuş olan ahlaki özelliklerin varlığını, doğalcı dünya görüşü bağlamında korumaya çalışmaktadır. Ancak bu teorilerin destekçileri, tipik olarak çıkış noktalarını kanıtlayamadıkları için başarısız olmaktadır. Kabaca ateist görüşe göre, insanlar hayvandan başka bir şey değildir; hayvanlar da ahlak bekçileri değil.

Meta-etik teoriye yaklaşımımız ciddi bir metafizik yöntemle olacaksa, sonradan eklenen ahlaki özellik ya da ilkelerle kişinin kendini kurtardığı basit bir "alışveriş listesi" yerine, ahlaki özelliklerin birtakım doğal durumların ardından

neden geldiğine ya da bu ilkelerin neden doğru olduğuna dair bir açıklama gereklidir. Bazı düşünürler, gereklilik sonucu doğru oldukları için, ahlaki doğruların gerçekliğinin bir açıklamasının olamayacağını varsaymaktadır. Ama gerekli doğruların birbirleriyle açıklanma ilişkisi içinde olamayacaklarına dair bu hayati varsayım açıkça yanlıştır. Örneğin, kurgusal olmayan hesaba göre, $2+3=5$ kesinlikle doğrudur. Çünkü standart aritmetikte Peano kuralları zorunlu olarak doğrudur. Ya da, “Hiçbir olay kendinden önce gelmez.” mutlaka doğrudur. Çünkü “Geçici oluş, zamanın temel ve nesnel bir özelliğidir.” mutlaka doğrudur. Birbiriyle bağlantılı önermeler arasında açıklayıcı nedenin önce geldiği nedensellik ilişkisinin simetrik olduğunu iddia etmek çok mantıksız olur.

Bunun sonucunda, ahlaki değer ve görevlerin aşkın Tanrı’yla ilgisi olmayan mantıklı bir temele oturtulup oturtulamayacağını sormalıyız. Ateist ahlak gerçekçileri, nesnel ahlaki değer ve görevlerin olduğunu onaylamakta, ancak Tanrı’ya dayanmadığını söylemektedir. Onlara göre, ahlaki değerlerin daha öte bir temeli yoktur. Öylece vardılar.

Bu görüşü anlamak çok zor. Örneğin, *adalet* dediğimiz ahlaki değerin öylece var olduğunu söylemek ne demektir? Bundan ne elde edilebileceğini anlamak da güçtür. Bir kişinin adil olduğu söylendiğinde bunun anlamı açıktır. Kişilerin olmadığı bir durumda *adalet*in öylece kendi başına var olduğunu söylemek hayret vericidir.

İkinci olarak, ahlaki yükümlülüğün doğası, ateistlerin ahlaki gerçekçiliğiyle bağdaşmamaktadır. *Merhamet, adalet, hoşgörü* ve benzerlerinin öylece tek başlarına var olduğunu varsayın. Bu bana nasıl olur da bir ahlâki yükümlülük getirebilir? Merhametli olmak gibi ahlaki bir görevim neden olsun ki? Böyle bir yükümlülüğü bana kim ya da ne verebilir? Bu bakış açısıyla, *açgözlülük, nefret ve bencillik* gibi ahlaki kötülükler de büyük ihtimalle soyut nesnel olarak vardır. Yaşamıma bu soyut halde var olan nesnel dizisinden, şuna değil de öbürüne göre yön vermek mecburiyetinde neden olayım? Teistler, atesitlerin aksine, ahlaki yükümlülüğün anlamını kavramışlardır. Çünkü Tanrı’nın emirlerinin ahlaki görevlerimizden oluştuğu görülebilmektedir.

Üçüncü olarak, soyut halde var olan ahlaki değerlerle uyumlu amaçsız bir evrim sürecinden, yalnızca böyle yaratıkların doğmuş olması da fevkalade olanaksızdır. Üzerine biraz düşünöldüğu zaman, bu ihtimal tamamen inanılmazdır. Ahlaki değerler diyarı bizim geldiğimizi adeta *biliyordu*. Birbirinden tamamen bağımsız bu iki gerçeklik düzeninin, birbiriyle öylece tesadüfen bağdaştığını düşünmektense, hem doğal hem de ahlaki dünyanın yüce yaratıcı ve kanun yapıcının hâkimiyeti altında olduğunu kabul etmek, akla çok daha yakındır.

Tanrı’nın varlığıyla ilgili, yeni yaratıcı tartışmaların yanında, yukarıda örnekleğiğimiz geleneksel tartışmalar, çağdaş Anglo-Amerikan felsefe sahnesinde

canlı kanlı devam etmektedir. Bu tartışmalar, Teizm karşıtı savların yıkılışıyla, Tek-Tanrıci görüşe ilginin yeniden doğuşunu anlatmaya katkı sağlamaktadır.

NOTLAR

1. “What Mathematical Truth Could Not Be,” Adam Morton and Stephen Stich (eds.), *Benacerraf and His Critics* (Oxford: Blackwell, 1996), s. 18.

2. Popüler kültür bile bu değişime kayıtsız kalmadı. 1980’de *Time* hayretler içindeydi. “Yirmi yıl önce bile neredeyse hiç kimsenin öngörmediği sessiz bir düşünce ve argüman devrimiyle, Tanrı geri dönüyor. En ilginç, bu geri dönüş, teistler ya da sıradan halk arasında değil, Yüce Tanrı’yı bereketli söylem alanından uzun zaman önce süren bir uzlaşmanın yaşandığı yeni entelektüel felsefe çevrelerinde.” (“Modernizing the Case for God,” *Time*, Nisan 7, 1980, ss. 65–66). Yazı, merhum Roderick Chishol’a gönderim yapıyor. Mantıkçı ateizm bir nesil önce öyle etkiliydi ki, en parlak filozoflar ateistlerdi. Ama bugün, Roderick Chishol’a göre, parlak düşünürlerin çoğu katı akılcılığı inançlarını savunmak için kullanan Tek-Tanrıcular.

3. “The Metaphilosophy of Naturalism,” *Philo* 4, no. 2 (2001): 196–97. Zamanın göstergesi: Laik yayın organı olarak başarılı olamayan *Philo*, bir genel din felsefesi dergisine dönüşmüş durumda.

4. Çağdaş din epistemolojisindeki en önemli gelişmelerden biri, Alvin Plantinga’nın öncülüğünü yapıp geliştirdiği, akılcılığın kanıtçı yaklaşımına açıkça saldıran, geliştirilmiş epistemoloji adlı bilgi kuramıdır. Tanrı’nın varolduğuna dair, Plantinga, Tanrı bizi öyle yaratmış ki, biz, belli koşullar altında doğal olarak bu inanca sahip oluyoruz. Bu inanç, uygun şartlar altında, düzgün işleyen Tanrı vergisi bilişsel yetilerle oluşturulduğu için, bize verilmiştir ve günahın zihne yaptığı etki, bu yetilerimizi belli bir noktaya kadar aksatmadığından, buna derinden ve kuvvetle inanacağız ki, bu inancı bizde toplayan muhteşem güvencenin erdemiyle, Tanrı’nın var olduğunu bildiğimiz söylenebilir.

5. İsa’nın yeniden dirilişi üzerine, bkz. N. T. Wright, *The Resurrection of the Son of God* (Minneapolis: Fortress Press, 2003).

6. “Introduction,” Daniel Howard-Snyder (ed.), *The Evidential Argument from Evil* (Bloomington: Indiana University Press, 1996), s. xi.

7. George Gamow; *One, Two, Three, Infinity* (London: Macmillan, 1946), s. 17.

8. Bkz. yazdığım “Naturalism and Cosmology,” A. Corradini et al. (eds.), *Analytic Philosophy without Naturalism* (London: Routledge, 2005).

9. Bkz. yazdığım “Time, Eternity, and Eschatology,” J. Walls (eds.), *Oxford Handbook on Eschatology* (Oxford: University Press, basımda).

10. *The Physics of Time Asymmetry* (London: Surrey University Press, 1974), s. 104.

11. Aşında, Barrow ve Tipler, Homo Sapiens’in evrim süreci içinde birbirinden olanaksız on aşamayı listelemektedir. Her bir aşama daha gerçekleşmeden, güneş ana sekans yıldızı olmaktan çıkacak ve Dünya’yı yakıp kül edecektir. Bkz. *The Anthropic Cosmological Principle* (Oxford: Clarendon, 1986), ss. 561–65.

12. *Forbidden Fruit* (Buffalo: Prometheus Books, 1988), s. 65.